

Một số định hướng đối với việc kế thừa và phát huy các giá trị đạo đức truyền thống dân tộc ở Việt Nam hiện nay

Trần Thị Tuyết*, Nguyễn Đình Hòa**

Nhận ngày 3 tháng 5 năm 2024. Chấp nhận đăng ngày 20 tháng 7 năm 2024.

Tóm tắt: Trên cơ sở khẳng định việc kế thừa và phát huy các giá trị đạo đức truyền thống dân tộc ở Việt Nam hiện nay, để đạt được hiệu quả mong muốn, nhất thiết phải tuân thủ những yêu cầu có tính định hướng. Bài viết này¹ phân tích, làm rõ một số định hướng đối với việc kế thừa và phát huy các giá trị đạo đức truyền thống dân tộc với ba nội dung: i) kiên trì quán triệt chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh trong việc kế thừa và phát huy giá trị đạo đức truyền thống dân tộc; ii) phải dựa trên quan điểm hiện đại để định hướng việc kế thừa và phát huy các giá trị đạo đức truyền thống dân tộc; iii) cần tiếp tục quán triệt nhiệm vụ xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc trong giai đoạn mới.

Từ khóa: Kế thừa, phát huy, giá trị đạo đức truyền thống dân tộc, Việt Nam

Phân loại ngành: Triết học

Abstract: Based on the affirmation regarding the inheritance of and bringing the national traditional ethical values into play in Vietnam today, to achieve the desired effect, it is necessary to comply with principled requirements. This article analyzes and clarifies a number of principled requirements the inheritance and bringing into play on three key aspects: i) persistently grasping Marxism-Leninism and Hồ Chí Minh's ideology in conducting that; ii) modern perspectives are relied upon to guide that work; and iii) it is necessary to continue to thoroughly grasp the task of building an advanced Vietnamese culture rich in national identity in the new period.

Keywords: Inheritance, bringing into play, national traditional ethical values, Vietnam.

Subject classification: Philosophy

1. Mở đầu

Giá trị đạo đức truyền thống là những giá trị tốt đẹp, thể hiện trong các chuẩn mực đạo đức phổ biến, góp phần điều chỉnh hành vi cá nhân cũng như mọi mối quan hệ trong xã hội, được đông đảo cộng đồng xã hội thừa nhận, mang tính ổn định tương đối và ăn sâu vào tâm lý, thói quen, tập quán xã hội từ thế hệ này nối tiếp thế hệ khác của dân tộc. Theo đó, với tư cách là sản phẩm của quá trình phát triển của mỗi dân tộc, giá trị đạo đức truyền thống của dân tộc là những phẩm chất đặc thù nhất, bản chất nhất, đặc trưng cho cốt lõi văn hóa, tinh thần của dân tộc, góp phần tạo nên cốt cách, lối sống của cộng đồng dân tộc

* Viện Triết học, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.

Email: snowyl803.vn@gmail.com

** Viện Triết học, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.

Email: nguyendinhhoa.vth@gmail.com

¹ Bài viết là sản phẩm của đề tài khoa học cấp Bộ (2023-2024): “Kế thừa và phát huy giá trị đạo đức truyền thống dân tộc trong bối cảnh hội nhập quốc tế ở Việt Nam hiện nay”.

đó. Các giá trị đạo đức truyền thống góp phần hình thành nên bản sắc văn hóa dân tộc và nhân cách con người Việt Nam cần được tiếp tục kế thừa và phát huy trong bối cảnh hội nhập quốc tế hiện nay, như: Văn kiện Hội nghị Trung ương 5 khóa VIII đã chỉ rõ, đó là lòng yêu nước, ý chí tự cường dân tộc, tinh thần đoàn kết, ý thức cộng đồng, lòng nhân ái, khoan dung, trọng nghĩa tình, đức tính cần cù, sáng tạo trong lao động, sự tinh tế trong ứng xử và giản dị trong lối sống...

Các giá trị đạo đức truyền thống của dân tộc được các thế hệ kế tiếp lưu giữ, bồi đắp và trao truyền qua hàng ngàn năm lịch sử là những di sản tinh thần vô giá, hết sức trân quý, bởi chúng đã góp phần làm nên diện mạo, bản sắc văn hóa của dân tộc và đang tiếp tục có những đóng góp tích cực vì sự phát triển bền vững của đất nước, làm lành mạnh hóa đời sống tinh thần của xã hội và sự phát triển toàn diện của con người Việt Nam trong bối cảnh hội nhập quốc tế hiện nay. Vì thế, kế thừa và phát huy các giá trị đạo đức truyền thống của dân tộc như một nguồn lực nội sinh để phát triển đất nước, con người trong thời kỳ mới, là điều vô cùng cần thiết. Hiện nay, dưới sự lãnh đạo của Đảng, chúng ta đã và đang tiếp tục đưa công cuộc đổi mới toàn diện đi vào chiều sâu, đẩy mạnh thực hiện công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, tích cực và chủ động hội nhập quốc tế. Hơn bao giờ hết, điều đó đòi hỏi chúng ta phải đặc biệt coi trọng việc giữ gìn bản sắc văn hóa dân tộc, nhất là những giá trị đạo đức truyền thống, không chỉ bằng sự nhận thức đúng đắn mà còn phải chuyển hóa nhận thức đó thành hành động thực tiễn cụ thể, thiết thực. Luôn trân quý và biết cách kế thừa, phát huy các giá trị đạo đức truyền thống của dân tộc vừa là để tiếp nối các giá trị đó trong điều kiện hiện tại, vừa tạo cơ sở cho việc tiếp thu, thôn nhận và xây dựng những giá trị đạo đức mới phù hợp.

Là một hình thái ý thức xã hội, đạo đức chịu sự quy định của tồn tại xã hội, phản ánh tồn tại xã hội và biến đổi theo sự biến đổi của tồn tại xã hội. Đề cập đến sự vận động, biến đổi của các giá trị đạo đức trong lịch sử nhân loại, Ph.Ăngghen nhấn mạnh rằng, trong lĩnh vực này cũng không thể có những chân lý tuyệt đỉnh cuối cùng, mà mọi giá trị đạo đức đều có sự thay đổi nhất định. Thực tế cho thấy, các giá trị đạo đức mới, hiện đại đều được hình thành và phát triển trên nền tảng những giá trị đạo đức truyền thống vốn được nuôi dưỡng, trau dồi trong suốt chiều dài lịch sử phát triển của dân tộc. Nếu xa rời những giá trị văn hóa truyền thống tốt đẹp của dân tộc, trong đó có các giá trị đạo đức, sớm muộn sẽ dẫn đến nguy cơ đánh mất ý thức về bản sắc dân tộc Việt Nam. Vì vậy, chúng ta phải kế thừa và phát huy các giá trị đạo đức truyền thống của dân tộc, qua đó góp phần giữ gìn, bảo vệ và lan tỏa bản sắc văn hóa dân tộc Việt Nam trong bối cảnh hội nhập quốc tế. Tuy nhiên, kế thừa các giá trị đạo đức truyền thống không có nghĩa là kế thừa một cách nguyên xi, mà cần có sự lọc bỏ một số đặc điểm hay yếu tố cấu thành đã trở nên lạc hậu, lỗi thời. Để đạt được hiệu quả mong muốn việc kế thừa, phát huy các giá trị đạo đức truyền thống dân tộc ở Việt Nam hiện nay không thể thực hiện một cách tùy tiện, tự phát; trái lại, nhất thiết phải tuân thủ những yêu cầu có tính định hướng. Qua tìm hiểu các công trình nghiên cứu có liên quan đến kế thừa và phát huy giá trị đạo đức truyền thống dân tộc ta thấy, vấn đề này đã được quan tâm nghiên cứu, đã có một số thành quả ở các khía cạnh và mức độ khác nhau, tiêu biểu là công trình về *Bảo tồn, làm giàu và phát huy các giá trị văn hoá truyền thống Việt Nam trong đổi mới và hội nhập* của Ngô Đức Thịnh; *Kế thừa và đổi mới các giá trị đạo đức truyền thống trong quá trình chuyển sang nền kinh tế thị trường ở Việt Nam* của Nguyễn Văn Lý; *Giá trị đạo đức truyền thống của dân tộc Việt Nam* của Dương Quang Hiến; tập thể tác giả Nguyễn Ngọc Thiện, Từ Thị Loan, Hoàng Chí Bảo với *Phát huy giá trị đạo đức truyền thống trong xây dựng lối sống mới cho sinh viên Việt Nam hiện nay*; *Nguyên tắc, hình thức kế thừa giá trị đạo đức truyền thống dân tộc trong hoạt động xây dựng pháp luật ở Việt Nam hiện nay* của Nguyễn Văn Năm... Tuy nhiên,

một số khía cạnh nhất định vẫn chưa được nghiên cứu một cách đầy đủ và có hệ thống. Điều đó cho thấy, đây là một vấn đề cần phải được nghiên cứu, tìm hiểu thêm. Ngoài một số ít nghiên cứu quan tâm đến các giải pháp mang tính thể chế, pháp luật và chính trị, thì đa phần các nghiên cứu mới chỉ tập trung vào khía cạnh, và ít hơn là truyền thống. Việc xác định rõ các định hướng nhằm giải quyết các mối quan hệ giữa truyền thống và hiện đại, giữa kế thừa và phát huy, giữa giá trị và phản giá trị, giữa dân tộc và thời đại, giữa đạo đức và pháp luật, giữa đạo đức và chính trị,... để từ đó tìm kiếm các giải pháp kế thừa, phát huy giá trị đạo đức truyền thống Việt Nam trong bối cảnh hiện nay là một vấn đề cần tiếp tục nghiên cứu thêm. Theo đó, bài viết góp phần luận giải, làm rõ một số định hướng đối với việc kế thừa và phát huy các giá trị đạo đức truyền thống dân tộc, thể hiện trên các khía cạnh như sau: Kiên trì quán triệt chủ nghĩa Mác - Lê-nin, tư tưởng Hồ Chí Minh trong việc kế thừa và phát huy giá trị đạo đức truyền thống dân tộc; Phải dựa trên quan điểm hiện đại để định hướng việc kế thừa và phát huy các giá trị đạo đức truyền thống dân tộc; Cần tiếp tục quán triệt nhiệm vụ xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc trong giai đoạn mới.

2. Kiên trì quán triệt chủ nghĩa Mác - Lê-nin, tư tưởng Hồ Chí Minh trong việc kế thừa và phát huy giá trị đạo đức truyền thống dân tộc

Chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh là nền tảng tư tưởng, kim chỉ nam cho hành động của Đảng Cộng sản Việt Nam. Thực tiễn cho thấy, với thế giới quan khoa học và phương pháp luận duy vật biện chứng, chủ nghĩa Mác - Lê-nin là cơ sở lý luận quan trọng giúp Đảng nhận thức đúng đắn và giải quyết hiệu quả những vấn đề, những nhiệm vụ cơ bản thuộc mọi lĩnh vực của cách mạng Việt Nam. Lý luận của chủ nghĩa Mác - Lê-nin là chìa khóa giúp chúng ta giải thích một cách khoa học các hiện tượng xã hội, đặc biệt là trong việc nhận thức, xử lý mối quan hệ biện chứng giữa truyền thống và hiện đại, cho thấy rằng truyền thống là điểm xuất phát, là cội nguồn của hiện đại; đồng thời, hiện đại chính là sự kéo dài, tiếp nối truyền thống ở một cấp độ cao hơn, qua đó tạo nên sự phát triển liên tục, không bị đứt gãy của lịch sử. Theo đó, giữa giá trị đạo đức truyền thống của dân tộc và giá trị đạo đức mới, hiện đại của dân tộc và nhân loại có mối quan hệ hữu cơ, chặt chẽ. Trong đó, các giá trị đạo đức truyền thống chính là điểm xuất phát, cội nguồn của các giá trị đạo đức mới, hiện đại; tương tự, các giá trị đạo đức mới, hiện đại là sự kéo dài, tiếp nối những giá trị đạo đức truyền thống ở một cấp độ cao hơn.

Chủ nghĩa Mác - Lê-nin với hạt nhân là phép biện chứng duy vật là cơ sở lý luận khoa học cho phép chúng ta xác định đúng đắn mục đích, yêu cầu, nội dung và các phương thức kế thừa, phát huy giá trị đạo đức truyền thống dân tộc, phù hợp với những điều kiện cũng như các yêu cầu mới của cuộc sống hiện nay. Ph.Ăngghen đã từng nhấn mạnh rằng, lý luận của các ông là lý luận về sự phát triển chứ không phải là một giáo điều mà người ta phải học thuộc lòng và sao chép lại một cách máy móc. Học thuyết của C.Mác và Ph.Ăngghen không phải là những tín điều, *không thể* chứa đựng những câu trả lời cho mọi tình huống cụ thể của cuộc sống vốn luôn phong phú và sinh động. Lý luận khoa học của các ông có giá trị to lớn về mặt phương pháp luận, đưa ra những gợi ý về phương pháp, giúp chúng ta độc lập suy nghĩ và dùng phương pháp đó để tự giải quyết những vấn đề của cuộc sống đặt ra.

Dựa trên thế giới quan và phương pháp luận duy vật biện chứng, cũng như các nguyên tắc của chủ nghĩa Mác - Lê-nin, đồng thời kết hợp với thực tiễn cụ thể của Việt Nam, chúng ta đã nhận thức sâu sắc, đúng đắn mục đích của việc kế thừa và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống tốt đẹp của dân tộc, trong đó các giá trị đạo đức truyền thống là cốt lõi. Trong “Chương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội” (bổ sung, phát triển

năm 2011) được Đại hội XI thông qua, Đảng ta đã xác định rõ việc kế thừa và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống của dân tộc là một trong những nội dung cơ bản của công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội ở Việt Nam: “Kế thừa và phát huy những truyền thống văn hóa tốt đẹp của cộng đồng các dân tộc, tiếp thu những tinh hoa văn hóa nhân loại, xây dựng một xã hội dân chủ, công bằng, văn minh, vì lợi ích chân chính và phẩm giá con người, với trình độ tri thức, đạo đức, thể lực và thẩm mỹ ngày càng cao. Phát triển, nâng cao chất lượng sáng tạo văn học, nghệ thuật; khẳng định và biểu dương các giá trị chân, thiện, mỹ, phê phán những cái lỗi thời, thấp kém, đấu tranh chống những biểu hiện phản văn hóa” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2011: 76); khẳng định đó là sự nghiệp do các chủ thể Đảng, Nhà nước và nhân dân tiến hành với những nội dung cụ thể, được thực hiện bằng những phương thức, biện pháp đa dạng, toàn diện và có tính khả thi.

Cùng với chủ nghĩa Mác - Lê-nin, tư tưởng Hồ Chí Minh là nền tảng tư tưởng, kim chỉ nam cho hành động của Đảng. Tôn vinh những giá trị to lớn của tư tưởng Hồ Chí Minh đối với sự phát triển đất nước, Đại hội XI (2011) của Đảng khẳng định: “Tư tưởng Hồ Chí Minh là một hệ thống quan điểm toàn diện và sâu sắc về những vấn đề cơ bản của cách mạng Việt Nam; kết quả của sự vận dụng và phát triển sáng tạo chủ nghĩa Mác - Lê-nin vào điều kiện cụ thể của nước ta, kế thừa và phát triển các giá trị truyền thống tốt đẹp của dân tộc, tiếp thu tinh hoa văn hóa nhân loại; là tài sản tinh thần vô cùng to lớn và quý giá của Đảng và dân tộc ta, mãi mãi soi đường cho sự nghiệp cách mạng của nhân dân ta giành thắng lợi” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2011: 88). Trong suốt cuộc đời và sự nghiệp hoạt động cách mạng của mình, Hồ Chí Minh luôn đặc biệt coi trọng những giá trị văn hóa truyền thống của dân tộc, trong đó có những giá trị đạo đức truyền thống, coi đó như những viên ngọc quý, tỏa sáng lấp lánh được tạo nên bởi các thế hệ nối tiếp trong hàng ngàn năm lịch sử mà chúng ta ngày nay cần phải nâng niu, kế thừa và phát huy, góp phần thúc đẩy sự phát triển bền vững của đất nước, quốc gia dân tộc. Khi nói đến tinh thần yêu nước - một giá trị đạo đức truyền thống đặc sắc của dân tộc được hình thành và tôi luyện trong lịch sử dựng nước và giữ nước, Người đã rất tự hào và khẳng định: “Dân ta có một lòng nồng nàn yêu nước. Đó là một truyền thống quý báu của ta. Từ xưa đến nay, mỗi khi Tổ quốc bị xâm lăng, thì tinh thần ấy lại sôi nổi, nó kết thành một làn sóng vô cùng mạnh mẽ, to lớn, nó lướt qua mọi sự nguy hiểm, khó khăn, nó nhấn chìm tất cả lũ bán nước và lũ cướp nước” (Hồ Chí Minh, 2011: 38). Từ thực tiễn lịch sử dân tộc, Hồ Chí Minh đã đúc kết, khái quát và khẳng định tinh thần yêu nước là một trong các giá trị truyền thống quý báu của dân tộc ta, trở thành mẫu số chung của các tầng lớp, thế hệ người Việt Nam. Đó cũng là “chất keo” gắn kết toàn thể nhân dân tạo nên sức mạnh tổng hợp của dân tộc Việt Nam trong công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội nói chung, kế thừa và phát huy các giá trị đạo đức truyền thống của dân tộc nói riêng. Ngày nay, trong bối cảnh đất nước ta đã được hòa bình, đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa và chủ động, tích cực hội nhập quốc tế, lòng yêu nước thể hiện tập trung ở chỗ ra sức cống hiến, sáng tạo nhằm thực hiện khát vọng phát triển đất nước phồn vinh, hạnh phúc. Xây dựng chủ nghĩa xã hội và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa, đó chính là hành động cụ thể hóa lòng yêu nước với tư cách một giá trị đạo đức truyền thống đặc sắc của con người Việt Nam trong bối cảnh hội nhập quốc tế hiện nay.

Tư tưởng đạo đức Hồ Chí Minh là một bộ phận quan trọng trong di sản lý luận của Người để lại cho Đảng và nhân dân ta. Tấm gương và tư tưởng đạo đức của Người luôn tỏa sáng không chỉ cho hiện tại mà cả tương lai, không ngừng tiếp thêm sức mạnh tinh thần và là nguồn cổ vũ lớn lao cho toàn Đảng, toàn dân ta vượt qua mọi khó khăn, thử thách để giữ gìn, kế thừa và phát huy các giá trị đạo đức truyền thống của dân tộc, góp phần xây dựng thành công xã hội xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam.

Nguyên tắc kế thừa được Hồ Chí Minh vận dụng một cách nhuần nhuyễn trong tư tưởng đạo đức của mình và coi đây là nguyên tắc có tính chất chỉ đạo trong việc tiếp thu các giá trị đạo đức truyền thống dân tộc và nhân loại để xây dựng một nền đạo đức mới - *đạo đức cách mạng*. Sinh thời, khi nói đến nhiệm vụ xây dựng đời sống mới - bao gồm đạo đức mới, lối sống mới và văn hóa mới, Hồ Chí Minh khẳng định: "Đời sống mới không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì cũng làm mới. Cái gì cũ mà xấu, thì phải bỏ (...). Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý (...). Cái gì cũ mà tốt, thì phải phát triển thêm (...). Cái gì mới mà hay, thì ta phải làm" (Hồ Chí Minh, 2011: 112-113). Luận điểm hết sức biện chứng và khoa học đó của Người có ý nghĩa phương pháp luận sâu sắc, định hướng đúng đắn và soi sáng cho chúng ta con đường, phương thức và biện pháp khoa học trong việc kế thừa và phát huy các giá trị đạo đức truyền thống của dân tộc phù hợp với yêu cầu thực tiễn của sự nghiệp đổi mới theo định hướng xã hội chủ nghĩa ở nước ta và xu hướng phát triển của thời đại ngày nay.

3. Phải dựa trên quan điểm hiện đại để định hướng việc kế thừa và phát huy các giá trị đạo đức truyền thống dân tộc

Theo quan điểm của chủ nghĩa duy vật biện chứng, mọi sự vật, hiện tượng đều có tính hai mặt: tích cực và hạn chế. Vì thế, ở đây, chúng ta cần phải nhận rõ những mặt tích cực và hạn chế mang tính lịch sử của các giá trị đạo đức truyền thống. Các giá trị đạo đức truyền thống được hình thành và phát triển trên nền tảng những điều kiện kinh tế - xã hội nhất định. Khi điều kiện kinh tế - xã hội sản sinh ra các giá trị đạo đức truyền thống đã thay đổi, thì sớm muộn các giá trị đạo đức ấy cũng sẽ biến đổi theo. Hơn nữa, mặc dù các giá trị đạo đức truyền thống có tính ổn định tương đối, song điều đó không có nghĩa là chúng bất biến, không thay đổi, thậm chí có thể sẽ không còn là giá trị nữa. Khi đề cập đến sự vận động, biến đổi của các giá trị đạo đức trong đời sống xã hội, Ph.Ăngghen đã từng nhấn mạnh: "Từ dân tộc này sang dân tộc khác, từ thời đại này sang thời đại khác, những quan niệm về thiện và ác đã biến đổi nhiều đến mức chúng thường trái ngược hẳn nhau" (C.Mác và Ph.Ăngghen, 2002: 135). Vì thế, chúng ta phải biết phân biệt rõ trong những giá trị cũ cái nào không còn phù hợp và cái nào còn phù hợp và có ích, đặc biệt là "phải biết rút ra ở đó cái gì cần thiết cho chủ nghĩa cộng sản" (V.I.Lê-nin, 1977: 360); đồng thời thấy rõ những hạn chế, thiếu hụt trong di sản đạo đức truyền thống cần được khắc phục, bổ sung và làm mới. Cụ thể là, phải xem xét, đánh giá một cách khách quan các di sản đạo đức truyền thống nhằm chỉ ra được cái nào còn tốt đẹp, tích cực, tiến bộ và còn phù hợp với đời sống con người, với điều kiện lịch sử, cụ thể hiện nay thì chúng ta lựa chọn để kế thừa và phát huy. Nói cách khác, đó chính là quá trình gắn kết giá trị truyền thống với giá trị hiện đại, là sự hiện đại hóa truyền thống trong lĩnh vực đạo đức, trên cơ sở đó sử dụng nó như một nguồn nội lực, một tài nguyên đặc biệt để thúc đẩy sự phát triển của xã hội và con người trong thời kỳ mới. Ngược lại, cái gì đã lạc hậu, lỗi thời, không còn phù hợp thì chúng ta phải kiên quyết loại bỏ để đảm bảo môi trường cho sự phát triển, hoàn thiện của cái mới.

Hồ Chí Minh không chỉ là một nhà tư tưởng, mà còn là một nhà hoạt động thực tiễn xuất sắc. Với Người, lý luận luôn gắn với thực tiễn, tư tưởng luôn gắn với hành động. Quán triệt sâu sắc phương pháp luận duy vật biện chứng của chủ nghĩa Mác - Lê-nin, Hồ Chí Minh thực sự là một mẫu mực trong việc kế thừa và phát huy các giá trị đạo đức truyền thống dân tộc trên cơ sở nguyên tắc kết hợp giữa truyền thống với hiện đại. Chúng ta có thể tìm thấy rất nhiều những minh chứng sinh động cho sự khẳng định đó. Chẳng hạn, tinh thần đoàn kết là một trong những giá trị đạo đức truyền thống nổi bật, trở thành bản sắc văn hóa của dân tộc

Việt Nam được lưu giữ qua ngàn đời và luôn được củng cố, phát huy mạnh mẽ trong mọi thời đại. Trên cơ sở kế thừa và lấy tinh thần đoàn kết làm giá trị gốc, đến thời đại Hồ Chí Minh, giá trị đó đã được Người bồi đắp, nâng lên một tầm cao mới - *đại đoàn kết toàn dân tộc*, đồng thời được mở rộng thành đoàn kết quốc tế. Ngày nay, đại đoàn kết toàn dân tộc được Đảng Cộng sản Việt Nam xác định là một chiến lược quan trọng, một nguồn lực nội sinh to lớn và là động lực mạnh mẽ thúc đẩy công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội và bảo vệ Tổ quốc xã hội chủ nghĩa ở nước ta hiện nay.

Cần nhắc lại rằng, việc xem xét, đánh giá và lựa chọn các giá trị đạo đức truyền thống là công việc hết sức quan trọng, bởi đó là quá trình lọc bỏ, “gạn đục khơi trong”. Thực tiễn đã chỉ ra rằng, một cái gì đó có thể là giá trị ở thời kỳ này, nhưng nó lại không phải và không được xem là giá trị ở thời điểm khác, trong bối cảnh và điều kiện khác. Mặt khác, chưa bao giờ quá trình toàn cầu hóa, hội nhập quốc tế lại diễn ra nhanh chóng, rộng khắp và có tác động mạnh mẽ đến sự phát triển của tất cả các quốc gia dân tộc trên thế giới như hiện nay. Vì thế, việc kế thừa và phát huy các giá trị đạo đức truyền thống dân tộc đòi hỏi phải đặt trong mối quan hệ với sự lựa chọn, thấu nhận và tiếp biến các giá trị nhân văn, tiên bộ mà loài người đang hướng tới, bổ sung những nội dung mới nhằm hiện đại hóa các giá trị đạo đức truyền thống. Sự tiếp thu có chọn lọc và tiếp biến các giá trị đạo đức mới của nhân loại cho phù hợp với truyền thống văn hóa, con người Việt Nam sẽ góp phần làm giàu, phong phú thêm nền văn hóa dân tộc. Từ đó, hình thành lối sống, nếp sống mới tích cực, văn minh vì sự phát triển bền vững tốt đẹp nhất của con người.

Việc kế thừa, phát huy các giá trị đạo đức truyền thống dân tộc phải bảo đảm một số nguyên tắc rõ ràng, cụ thể:

Một là, bảo đảm sự thống nhất giữa truyền thống yêu nước, tinh thần độc lập dân tộc gắn liền với chủ nghĩa xã hội, vì nhân dân mà phục vụ.

Hai là, bảo đảm sự thống nhất giữa tinh thần đoàn kết cộng đồng gắn với tinh thần đoàn kết quốc tế.

Ba là, tăng cường giáo dục cho nhân dân lòng dũng cảm, truyền thống nhân ái, khát vọng hòa bình, tinh thần hiếu học và quý trọng hiền tài gắn liền với giáo dục chủ nghĩa nhân văn xã hội chủ nghĩa, lối sống mới xã hội chủ nghĩa.

Bốn là, kết hợp chặt chẽ giữa giáo dục truyền thống lao động cần cù, sáng tạo, tinh thần lạc quan, tiết kiệm, vượt khó, khiêm tốn, trung thực với sự cổ vũ, khuyến khích tinh thần dám nghĩ, dám làm, dám chịu trách nhiệm; dám đấu tranh với những cái xấu, cái ác để bảo vệ cái đẹp, cái thiện; dám chấp nhận cạnh tranh trong kinh tế thị trường.

Năm là, kết hợp hài hòa giữa lợi ích xã hội, lợi ích tập thể với lợi ích cá nhân, đặc biệt chú ý đến lợi ích thiết thân của người lao động, coi lợi ích quốc gia - dân tộc là tối cao.

Sáu là, tăng cường giáo dục tinh thần nâng cao cảnh giác trước mọi âm mưu “diễn biến hòa bình” của các thế lực phản động và thù địch trên mặt trận văn hóa - tư tưởng, lối sống, nhất là với thế hệ trẻ.

Những nội dung cơ bản trên phải được hệ thống chính trị các cấp và nhân dân quán triệt sâu sắc, tiến hành thường xuyên nhằm nâng cao hiệu quả việc kế thừa, phát huy các giá trị đạo đức truyền thống dân tộc trong bối cảnh hội nhập quốc tế hiện nay.

4. Cần tiếp tục quán triệt nhiệm vụ xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc trong giai đoạn mới

Một trong những nhiệm vụ quan trọng mang tầm chiến lược của công cuộc đổi mới, xây dựng và phát triển đất nước theo định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam hiện nay, như Đảng ta đã khẳng định, đó là xây dựng và phát triển *nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà*

bản sắc dân tộc. “Tiên tiến là yêu nước và tiên bộ mà nội dung cốt lõi là lý tưởng độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội theo chủ nghĩa Mác - Lê-nin, tư tưởng Hồ Chí Minh, nhằm mục tiêu tất cả vì con người, vì hạnh phúc và sự phát triển phong phú, tự do, toàn diện của con người trong mối quan hệ hài hoà giữa cá nhân và cộng đồng, giữa xã hội và tự nhiên. Tiên tiến không chỉ về nội dung tư tưởng mà cả trong hình thức biểu hiện, trong các phương tiện chuyển tải nội dung” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 1998: 55-56). Tính chất tiên tiến của nền văn hóa mà Đảng và nhân dân ta đang nỗ lực xây dựng tích hợp cả tính chất hiện đại, tiên bộ và nhân văn. Nền văn hóa tiên tiến đó phải được nuôi dưỡng, bồi đắp và phát triển gắn liền với chiều rộng và chiều sâu của văn hóa dân tộc được các thế hệ nối tiếp sáng tạo nên.

Cùng với tính chất tiên tiến, “Bản sắc dân tộc bao gồm những giá trị bền vững, những tinh hoa của cộng đồng các dân tộc Việt Nam được vun đắp nên qua lịch sử hàng ngàn năm đấu tranh dựng nước và giữ nước. Đó là lòng yêu nước nồng nàn, ý chí tự cường dân tộc, tinh thần đoàn kết, ý thức cộng đồng gắn kết cá nhân - gia đình - làng xã - Tổ quốc; lòng nhân ái, khoan dung, trọng nghĩa tình, đạo lý, đức tính cần cù, sáng tạo trong lao động; sự tinh tế trong ứng xử, tính giản dị trong lối sống... Bản sắc văn hoá dân tộc còn đậm nét cả trong các hình thức biểu hiện mang tính dân tộc độc đáo” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 1998: 55-56). Bản sắc văn hóa dân tộc được kết tinh trong các thành quả vật chất và tinh thần của dân tộc, trong các giá trị văn hóa truyền thống vững bền, trong đó có các giá trị đạo đức truyền thống, tạo nên nguồn lực nội sinh, “sức mạnh mềm” của dân tộc Việt Nam. Bản sắc văn hóa dân tộc không phải là bất biến; trái lại, cùng với sự vận động của lịch sử, nó luôn vận động và phát triển theo hướng vừa kế thừa những nhân tố tích cực của truyền thống, vừa được bổ sung và làm mới bằng những giá trị hiện đại, tạo nên những truyền thống mới, nhưng vẫn giữ được cái cốt lõi, tinh túy và sâu xa nhất của nó. Và, cùng với thời gian, nó được chọn lọc, định hình thành bản sắc dân tộc với những đặc điểm, đặc trưng để phân biệt văn hóa dân tộc này với dân tộc khác, cộng đồng người này với cộng đồng người khác.

Để xây dựng thành công nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc với các đặc trưng cơ bản: dân tộc, dân chủ, nhân văn và khoa học, đòi hỏi chúng ta phải biết kế thừa và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống, các di sản văn hóa, nghệ thuật của dân tộc, trong đó các giá trị đạo đức truyền thống chiếm vị trí quan trọng. Đó là các giá trị cơ bản, phổ biến tạo nên sự thống nhất trong tính đa dạng, phong phú của văn hóa trong cộng đồng 54 dân tộc anh em.

Kế thừa và phát huy các giá trị đạo đức truyền thống dân tộc gắn với xây dựng nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc không nhằm mục tiêu nào khác hơn là phát triển nhân cách con người Việt Nam trong giai đoạn mới. Đại hội XIII của Đảng khi đề cập đến nhiệm vụ xây dựng và phát huy giá trị văn hóa, con người Việt Nam đã nhấn mạnh: “Tăng cường giáo dục lòng yêu nước, lòng tự hào dân tộc, truyền thống và lịch sử dân tộc, ý thức trách nhiệm xã hội cho các tầng lớp nhân dân, nhất là thanh niên. Thực hiện những giải pháp đột phá nhằm ngăn chặn có hiệu quả sự xuống cấp về đạo đức, lối sống, đẩy lùi tiêu cực xã hội và các tệ nạn xã hội. Bảo vệ và phát huy các giá trị tốt đẹp, bền vững trong truyền thống văn hóa Việt Nam. Đẩy mạnh giáo dục nâng cao nhận thức, ý thức tôn trọng và chấp hành pháp luật, bảo vệ môi trường, giữ gìn bản sắc văn hóa dân tộc của người Việt Nam, đặc biệt là thế hệ trẻ. Từng bước vươn lên khắc phục các hạn chế của con người Việt Nam; xây dựng con người Việt Nam thời đại mới, gắn kết chặt chẽ, hài hòa giữa giá trị truyền thống và giá trị hiện đại” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2021: 143).

Khi bàn đến văn hóa với tính cách một trong những vấn đề lý luận và thực tiễn về chủ nghĩa xã hội và con đường đi lên chủ nghĩa xã hội ở Việt Nam, Cố Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng khẳng định: nền văn hóa mà chúng ta xây dựng là “nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc, một nền văn hóa thống nhất trong đa dạng, dựa trên các giá trị tiên bộ, nhân văn; chủ nghĩa

Mác - Lê-nin và tư tưởng Hồ Chí Minh giữ vai trò chủ đạo trong đời sống tinh thần xã hội, kế thừa và phát huy những giá trị truyền thống tốt đẹp của tất cả các dân tộc trong nước, tiếp thu các thành tựu, tinh hoa văn hóa nhân loại, phấn đấu xây dựng một xã hội văn minh, lành mạnh, vì lợi ích chân chính và phẩm giá con người” (Nguyễn Phú Trọng, 2022: 27). Đây là nhận thức mới trong quan hệ hữu cơ giữa văn hóa và con người. Phát triển văn hóa, xây dựng con người vừa là mục tiêu, vừa là động lực của công cuộc đổi mới. Nhấn mạnh hơn đến vai trò của con người với tính chất chủ thể cũng là mục đích của việc phát triển văn hóa. Phát triển văn hóa chính là phát triển con người và ngược lại. Đây là yêu cầu mang tính định hướng giúp con người vươn tới chân, thiện, mỹ với tư cách những giá trị phổ quát của nhân loại.

Con người Việt Nam hiện đại theo quan điểm của Đảng là sự kết tinh và phát triển những gì tốt đẹp nhất trong tâm hồn và cốt cách Việt Nam, được hun đúc qua hàng nghìn năm lịch sử; đồng thời, biết hấp thụ các giá trị đạo đức nhân văn mà loài người đạt được và đang vươn tới để làm phong phú bản sắc của mình. Đó là thái độ sống tích cực, coi con người là giá trị cao nhất. Đặt con người vào vị trí trung tâm của sự phát triển, đồng thời xây dựng và thực thi chiến lược phát triển con người bền vững với các phẩm chất đạo đức tốt đẹp, yêu hòa bình, thấm nhuần tư tưởng khoan dung, bình đẳng, chống kỳ thị dân tộc... Đó là những nền tảng, tiền đề căn cốt để chúng ta “khơi dậy mạnh mẽ tinh thần yêu nước, ý chí tự cường dân tộc, sức mạnh đại đoàn kết toàn dân tộc và khát vọng phát triển đất nước phồn vinh, hạnh phúc” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2021: 110) của nhân dân, góp phần hiện thực hóa mục tiêu xây dựng nước Việt Nam “dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh”.

5. Kết luận

Kế thừa và phát huy các giá trị đạo đức truyền thống dân tộc sẽ tạo ra khả năng to lớn cho sự hoàn thiện từng bước nhân cách con người, đồng thời phát huy vai trò của nhân tố con người trong sự nghiệp đổi mới hiện nay ở nước ta. Ý thức một cách sâu sắc vị trí, vai trò to lớn của việc kế thừa, phát huy các giá trị đạo đức truyền thống đối với sự hưng vong của đất nước, dân tộc, Đảng ta coi đây là vấn đề có ý nghĩa cấp thiết, là nhiệm vụ quan trọng nhằm xây dựng xã hội mới và phát triển con người toàn diện. Quán triệt các yêu cầu có tính định hướng nêu trên, đánh giá đúng truyền thống, kế thừa và phát huy các giá trị đạo đức truyền thống dân tộc trên lập trường của chủ nghĩa Mác - Lê-nin, tư tưởng Hồ Chí Minh, bám sát mục tiêu phát triển con người toàn diện và xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc là điều kiện cần thiết để tự giác hoá quá trình kế thừa và phát huy các giá trị đạo đức truyền thống dân tộc trong bối cảnh hiện nay.

Tài liệu tham khảo

- C.Mác và Ph.Ăngghen. (2002). *Toàn tập*. t.20. Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật.
- Đảng Cộng sản Việt Nam. (1998). *Văn kiện Hội nghị lần thứ năm Ban Chấp hành Trung ương khóa VIII*. Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật.
- Đảng Cộng sản Việt Nam. (2011). *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI*. Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật.
- Đảng Cộng sản Việt Nam. (2021). *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*. t. I. Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật.
- Hồ Chí Minh. (2011). *Toàn tập*. t.5, t.7. Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật.
- Nguyễn Phú Trọng. (2022). *Một số vấn đề lý luận và thực tiễn về chủ nghĩa xã hội và con đường đi lên chủ nghĩa xã hội ở Việt Nam*. Chính trị quốc gia Sự thật.
- V.I.Lê-nin. (1977). *Toàn tập*. t.41. Nxb. Tiến bộ.